Titz, Karel

[Aug. Sedláček, F.M. Bartoš. - Výsledky dosavadního badaní o původu jména Žižka]

In: Titz, Karel. *O původu jména Žižka.* Brno: Filosofická fakulta, 1924, pp. 29-32

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/126446
Access Date: 28. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

K tomu ke všemu sebral Lang i některé námitky proti etymologii Hankově na str. 289 pozn. 1.; srov. u nás na str. 49. Leč jen po stránce negativní měl úspěch: positivně nepodává nic, žádný jiný uspokojivý výklad. A ani za těch 13 let, jež nás dělí od výkladu Langova, žádný jiný český filolog nepokusil se o výklad jména pro nás důležitého.

Teprve r. 1924 v Naší Řeči 8, str. 134, V. Ertl vykládá o našem thematě takto: „Nižší šlechta jmen dědičných ještě ani ve 14. stol. neměla. Vedle jmen majetkových vyskytují se velmi brzo, zvláště u drobnější šlechty, osobní (zpravidla nedědičné) přezdívky, jako Pulkava, Krabice, Puklice, Očko, Flaška, Kostka, Řitka, Kepka a j., takovým jménem bylo bezpochyby i jméno *Žižka*."

Je to exkurs. V. Ertl byl by účelu svého článku dosáhl, i kdyby se nezmínil vůbec o jméně *Žižka*. Že Řitka, Kepka jsou přezdívky, v tom není pochyby, říkalť tak Václav IV. svým komorníkům (patří sem i Bzdinka). Avšak že jméno *Žižka* je přezdívka, jest jen Ertlova domněnka, a to nedokázaná. Proč na př. nerozebral dokladů našeho jména nebo nějak jinak nedokázal, že i tu jde o přezdívku? Takhle je to jen exkurs, a to zbytečný a nedoložený [1].

7.

Leč tím diskuse o *Žižkovi* a významu jeho jména neumlkla.

Máme ještě dvě historické práce, o nichž musíme promluvit, neboť historie se tu proplétá s filologií: historikové někdy nic netušíce přinášejí doklady, jež teprve náležitě osvětlují filologickou situaci.

R. 1913 Augustin Sedláček v Českém Časopise historickém str. 446—480 uveřejnil studii „Doklady k otázce o *Žižkově* stáří". Úvod sám budiž tu citován; zaslouží to: „Ačkoliv já pro svou osobu smýšlím, že *Jan Žižka*, který se připomíná v pamětech 1378—1424, byla jedna osoba, jak v Čechách před Tomkem bylo obecně uznáváno, přece předkládám veřejnosti všechny mnou již od 20—30 sebrané doklady o *Žižkovi* nebo vlastně o všem tom, co s jeho mládím (nebo po soudu jiných s jeho otcem, vlastně předchůdcem téhož jména) souvisí, aby věc ta konečně rozluštěna býti mohla. Budu se vystříhati vší před-

[1] Ač vyložiti jméno *Žižka* není snadno, je to přece lákavé a svádí to i neodborníky, jak ukazuje článek V. O. Hlošiny v deníku Čechu ze dne 13. června 1924. Podav jakýsi přehled otázky, Hlošina soudí, že je to vojenská přezdívka „zkrácená z nynějšího výrazu Žežulka", jež prý „tehdy v jižních Čechách znamenalo tolik co mladý sokol"! — Absurdní tuto domněnku není zajisté potřebí vyvraceti.

pojatosti, vykládaje věc tak, jak jsem ji nalezl a ponechávaje jiným, aby z toho vyváděli, co by se jim příhodným býti zdálo."

Má pak práce Sedláčkova tyto kapitoly:

1. O Trocnově (str. 446—448). — 2. K dějinám Trocnova (448—451). — 3. O jménu *Žižka* (451—453). — 4. Posavadní známé doklady o *Žižkovi* před r. 1420 (453—455) — 5. O erbovních strýcích *Žižkových* (455—457). — 6. O vladyckých rodinách, které se se *Žižkou* v pamětech vyskytují (457—464). — 7. O *Žižkově* zeti (465—469). — 8. Příklady průměrného stáří z vývodů jihočeských rodin (469—477). — 9. O těch, kteří se po r. 1424 *Žižkami* psali (478—480).

Pro filologa zejména jsou zajímavé kapitoly 3., 4. a 9. Ke kapitole třetí sám autor dodal zatím nového nositele toho jména. Je to doklad dosud nejstarší, z r. 1367: *Jan zvaný Zuzca*, patron v Mnichově u České Lípy, viz Bartoš pozn. 18. (str. 7 zvláštního otisku); je to doklad z Libri Confirmationum I, 2, 92.

Z Köpla na str. 132 (č. 202) dodáme doklad z r. 1376, tedy zase ještě starší než doklady dosud známé: *Venceslaus Zizka, soukenník.* Potom budiž poznamenáno, že doklady z kapitoly třetí na str. 453, počínající r. 1431, patří do deváté kapitoly. K „těm, kdož se po r. 1424 *Žižkami* psali", dovolíme si připojiti nového, moravského Jana *Žižku* z Litohoře, zapsaného k r. 1446, viz Černý u hesla *Žižka.*

Pak podle našeho soudu třeba sem restituovati kanovníka Mikuláše z Maštova a psáti jej *Žižka* nebo aspoň *Žiška*, a ne *Šiška*, viz o tom u nás na str. 44, pozn. 2.

Vůbec by se musila devátá kapitola doplniti a sjednotiti s doklady, jež uvedl Vojtíšek (musily by všechny míti náležitou signaturu, jinak se v tom nelze vyznati). Leč najde-li se uspokojivý výklad *Žižkova* jména, nemá taková sbírka dokladů pozdějších už toho významu, jaký se mu připisoval dříve.

V kapitole třetí na str. 451 pokusil se Sedláček o etymologii jména *Žižkova* a tím vystoupil z reservy, kterou si sám uložil, a porušil neutralitu, kterou byl přislíbil. Připomíná napřed, že Hanka odvozoval naše jméno od *Zihy* (vlastně *Zigy*) — Hanka napsal: *Žiha* — zkráceného jména *Zikmund* nebo *Zigmund.* „Proti tomu však uvažovati jest, že v listině r. 1378 11. Jul., chované v arch. mus. Kr. Č.[1], čte se *Johannes dictus Zuzka de Trocznow* a že tedy starší nepřehlasovaný

[1] Pohodlněji přístupná jest u Köpla na str. 150 (č. 248).

tvar tu proklouzl[1]. K tomu jest porovnati zmínku podezřelých, však starých listů kladrubských. Tu se čte jméno Zusa, které Erben a Friedrich vykládají na Súš... Že bývalo jméno osobní Žuž nebo Žuža, dokazují místní názvy Žižice a Žižín... Ještě jen dokládám, že ta a taková jména jako Žiž neb *Žižka* nesmějí se šmahem míti za křestní jména v našem smyslu, nýbrž jen částečně za osobní a částečně za přezdívky. Jiná obměna téhož slova nebo jiný kmen, ale snad téhož kořene, jest osobní jméno Žužel, odkud dodnes slove Žiželeves a Žuželice, nyní Žiželice. Smysl slova Žužel i žoužel neb žižel souvisí s pojmem hoření a světla....“

Jak viděti, Sedláček věci, Langem vědecky přesně vyvrácené, zase mate a mísí kořen *žig* se jménem *Žižka*. Jméno Žuž, Žiž samo není doloženo ani význam jeho, a přece se Sedláčkovi zdá, že *Žižka* je diminutivum jeho. Aby bylo zřejmo, jaká nejistota je u těch Žúželovsí a Žúželic, budiž uvedeno, co Lang o tom vykládá na str. 292 pozn. 7.: „Jest psáti Žíželice a souvisí nejspíše se žúžala-žížala.“

Se jménem *Žižka* věc se má jinak, není tu žádné souvislosti s kmenem *žig* ani s jiným.

Je však s podivem, že historik Sedláček mlčením pomíjí okolnost přece především hodnou rozboru a úvahy, kterou uvedl Tomek, po něm opakovali Toman a Šusta, že se totiž jméno *Žižka* objevuje teprve po r. 1365, tedy až potom co byly přineseny do Čech ostatky *Zigmundovy*. Doklady v té příčině byly by bývaly velmi vítány, protože by byly rozhodly.

Tak přicházíme k poslední práci, dotýkající se našeho úkolu, k studii F. M. Bartoše: Z *Žižkových* mladých let. Bartoš soudí, že *Jan Žižka* uváděný v listinách let 1378—1384 jest otec našeho hrdiny a že se náš *Žižka* narodil někdy v letech 1376—1378 (poznámka 11.), že tedy byl ne zcela padesátiletý, když skonal, což by bylo v souhlasu se stářím kostí nalezených v Čáslavi. Pokud se týče významu *Žižkova* jména, výklad Sedláčkův, uvedený svrchu a odvozující tvar *Žužka* ze starého vlastního jména Žúža se Bartošovi zdá pravdě nejbližší (pozn. 18.). Avšak Bartoš přece — a to budiž s povděkem připomenuto — sám klade důraz na fakt, že se jméno naše vyskytuje teprve po r. 1365. O tom uslyšíme, jakož i o jeho krásném postřehu: *Sigmund Šiška.*

* * *

[1] Není to tvar starší, nepřehlasovaný, nýbrž tvar *Zuska* vznikl ze jména *Žižka* zpětnou analogií; viz o tom dále na str. 52.

Takový je dnešní stav otázky.

Historický její přehled poskytl nám už několik cenných momentů:

1. Není nijakých svědectví, že by v kořeni jména *Žižka* bylo něco, co by opravňovalo výklad, že *Žižka* znamená jednookého.

2. Nelze odvozovati jména toho ode jména *Žuža*, nedoloženého, jehož kořen a význam neznáme.

3. Je důležito tvrzení Tomkovo, že se jméno *Žižka* objevuje teprve po r. 1365, kdy byly přeneseny do Prahy ostatky sv. *Zigmunda*, jenž se stává zemským patronem. Této třetí okolnosti si musíme všimnouti podrobněji.